1e Jaargang, nummer 33, 30 oktober 2024

REFO TIJD

Blad van het Instituut voor Calvinistische Studiën i.s.m. de Nederduits Gereformeerde Kerk (1571) - De moederkerk van Nederland sinds 1579. ‘Geen kerk zal over een andere kerk heersen, geen taakuitvoerder over de andere taakuitvoerder.’ (Kerkorde Emden, 1571)

In dit nummer : Calvijn en de strijd tussen de institutie en zijn commentaren, en Calvijn en het Laodiceaanse tulip-monster

---

CALVIJN EN DE STRIJD TUSSEN DE INSTITUTIE EN ZIJN COMMENTAREN

Calvijn stelt in zijn commentaar op de evangeliën dat de mens veelal aan weelde en praal verslaafd is, terwijl ze de gaven die God hen gegeven heeft ongebruikt laten liggen. De apostelen zagen de sluier van zijn koninkrijk aan voor het koninkrijk in hun dwaasheid, stelt Calvijn, en daarom moest God juist op verre afstand een rijk zoeken, opdat zij geduld zouden leren. De discipelen meten het echter af aan hun vleselijke gevoel. Calvijn stelt dat ze door hun dwaze voorstellingen God’s koninkrijk hebben verwoest of verborgen gehouden. (Verkl. Lukas 19)

Calvijn onderscheidt verschillende lagen in de mens, namelijk de buitenste schil waarin de mens geen vrije wil heeft omdat die opgelegd is en in gebondenheid leeft, maar er is een diepere laag waarin een gevoel van menselijkheid kan zijn, een vrije goedheid, en een nog diepere laag waarin medelijden kan zijn, en dat is in ieder geval zo wanneer hij Jezus bespreekt, dat die twee diepere lagen actief zijn in deze kwaliteiten. Het is de diepere natuur van de mens, en hierdoor voelt de mens zich gedrongen anderen te helpen. Medelijden is dus de diepere bron van de mens, het diepere binnenste, dieper dan zomaar algemene goedheid, als dat aanwezig is tenminste, maar in Jezus’ geval is dat in ieder geval zo. In die diepere lagen heeft de mens dus meer keuze mogelijkheid. Die zijn spontaner. In de buitenste lagen is het meer aangeleerd gedrag.

Het gaat hier om Calvijn’s besprekingen van Mattheus 20:32 en Mattheus 22:37. God wil ongedwongen en vrijwillig gediend worden, uit liefde, wat Calvijn het begin van de vroomheid noemt. Dit gaat dus rechtstreeks in tegen het botte TULIP, en is dus eigenlijk een nuance van Calvijn, om te laten zien dat er verschillende verdiepingen zijn in zowel God als mens, met verschillende eigenschappen die elkaar kunnen tegenspreken, en waarin andere regels gelden. Het is dus zeer dialectisch, waar Kant en Hegel later verder mee gingen, wat niet speciaal van Calvijn kwam maar wat een tendens was in die tijd, en wat eigenlijk altijd al bestaan had. De mens is een zeer dialectisch verschijnsel, omdat God een zeer dialectisch verschijnsel is. Het is ingewikkeld en gebonden aan seizoenen, bedelingen en verschillende verdiepingen die op een bepaalde wijze met en tegen elkaar functioneren, en die telkens draaien of terugdraaien volgens een bepaalde code. Ook die code verandert telkens, zeer nadrukkelijk of slechts subtiel.

Net zoals in de oude bijbel worden er in de geschriften van Calvijn tegenstellingen gevonden, omdat er meerdere lijnen doorheen lopen, omdat hij het nuanceert, van een ander gezichtspunt bekeek, of op een ander punt of bedeling in zijn leven was gekomen, of een keer zijn dag niet had, enz. Er is goed calvinisme en slecht calvinisme. Het gaat erom tot een goede exegese te komen, en zeer zeker ook gezonde ‘schriftkritiek’ te gebruiken op de soms wat extremistische geschriften van Calvijn. Soms steekt hij hard, en laat het dan even lekker sudderen, en komt pas veel veel later met een doekje tegen het bloeden, pas na het sterven na de dood. Dus dan kan het de waarheid zijn, en ineens kloppen, maar de hiaat klopt dan van geen kanten. Hij is een messenslijper. Hij gooit mensen ergens in, en haalt ze er pas later voorzichtig uit, als het leed al geleden is. Hij moet geen vreemde, ondragelijke opmerkingen maken waar hele volksstammen van in de psychiatrische ziekenhuizen terecht komen, en dan in een ander boek een wat meer draagbare verklaring geven, maar dat is nu eenmaal Calvijn. Gevaarlijk voor de dagjesgast, maar interessant voor de lange lezer. Hoe meer je ervan leest, hoe kloppender en gebalanceerder het allemaal wordt, maar je moet heel opmerkzaam zijn, want hij geeft soms maar hele lichte en snelle hints, en gaat dan weer verder over andere dingen. Het is gemakkelijk te missen. Vandaar dat een gedegen commentaar, die ook ‘schriftkritiek’ durft te geven op de theoloog, van belang is, om voor eens en voor altijd af te rekenen met de vele boobytraps in zijn werk, en andere soorten valstrikken. Het werk bevat de waarheid ergens, maar er wordt gejaagd en gevist met lokaas-taktieken.

Bij Calvijn is er een leer die soms de kop opsteekt die stelt dat eerst de uitverkiezing er is, dan pas de genade,

en dan pas het geloof. De uitverkiezing heeft alles te maken met een soeverein God, en niets met mensen. Mensen hebben daar niet over te beschikken. Het is niet gebaseerd op hun eigen rechtvaardigheid of werken, opdat niemand roeme.

Op andere plaatsen in het werk van Calvijn is het geweten het belangrijkst. ‘Alleen door een goed geweten.’ Het geweten uit zich in de ontmaskering van de zonde en het doden van de zonde, de twee belangrijkste stukken van zijn leer.

In de leer van Calvijn bestaan er verschillende lagen in zowel God als mens. In de diepste laag is er het medelijden, en bij God in de diepste laag is er het verborgen raadsbesluit die niet hetzelfde is als zijn wil, want dat is een laag die daar weer omheen zit, niet de bronlaag. Uiteindelijk, ook als we naar onze catechismus kijken in inzetting 42, zien we daar dan juist dat het medelijden meedogenloos moet zijn naar het vlees :

‘Inzetting 42. Medelijdend, maar meedogenloos naar het vlees

‘Wij moeten een medelijdend, zachtmoedig en verdraagzaam karakter hebben, maar meedogenloos zijn naar het vlees, naar de zonde die op de loer staat, want die moet sterven. Omdat meedogenloosheid al snel misbruikt kan worden, vanwege de gevallen wereld waarin de mens leeft, moet de mens langzaam zijn tot toorn, maar ook op zijn hoede zijn voor het misbruik van medelijden. (Rivieren 7:20, Beloch 4:11, Vuch 9:7, Ewa 31:2-6)’

Het medelijden gaat namelijk samen met het medestrijden. De meedogenloosheid naar het vlees bestaat uit de ontmaskering en de doding van het vlees. Het medelijden is dus in een voortdurend gevecht met de meedogenloosheid, opdat ze elkaar zuiveren. Bij de mens zit er om het medelijden ook nog een laag van algemene goedheid, stelt Calvijn. Daar omheen zit zijn gebonden wil, die dus niet meer vrij is, en om los te komen is de mens afhankelijk van God. God kiest dus wie hij wil, stelt Calvijn, wat verder niet gebaseerd is op de goedheid van de mens, maar de genade van God.

Het is gegoochel met bijbelteksten waarin Calvijn laat zien dat hij niet veel van het Grieks heeft begrepen en al helemaal niet van het Aramees, de taal van Jezus. Het is gebrekkig varkensgrieks waarop hij zijn soms vreemde leerstellingen baseerd, ook al heeft hij veel briljante inzichten.

Hij is een genadetheoloog, of liever een uitverkiezingstheoloog, dat mag duidelijk zijn, maar dat maakt hij zo nu en dan organisch met de geboden, en soms vervangt hij het door de geboden, alsof hij er ineens alles aan zuivert, of het wel de toets kan doorstaan, het hele Gods-idee, alle genade en verkiezing. Dan heeft hij het ineens over het diepste van de mens, en dat die mens daar toch nog een, zij het zeer geringe, keuze-mogelijkheid heeft, omdat God ineens volgens hem niet dwingt, en vrijwillig gediend wil worden. Maar daar zweeft dan nog wel dat idee van de uitverkiezing en de genade omheen, die het geeft wanneer hij wil, buiten het willen van de mens om, want die kan het goede niet willen, alleen maar het slechte. En als God dan iemand verkozen heeft dan is dat voor altijd.

Er zijn verschillende soorten verkiezingen, zoals er verschillende soorten roepingen zijn. Die hebben ook allemaal hun eigen regels. De calvinistische uitverkiezing bestaat uit die van de armen, de kinderen, de ellendigen, de verbroken van hart, maar op andere plaatsen zijn die eigenschappen er niet, en is het raadsbesluit een groot geheimenis. De vraag is in hoeverre er toch nog andere soorten verkiezingen waren, want het gaat hier om een strategische en geheime zone waar Calvijn ook niet zomaar alles over wilde of wist te zeggen, en hoe stierf ook tamelijk jong nog, want hij was midden vijftiger jaren.

Als we naar verschillende soorten uitverkiezingen kijken :

1. de uitverkiezing van de goeden - dat werkte bij Calvijn niet echt, want dan zou de goedheid van de mens boven die van God worden geprezen.

2. de uiverkiezing van de moeilijk opvoedbaren, die extra aandacht nodig hebben - dat komt al dichter bij de uitverkiezing bij Calvijn, want vanuit bijbelse en gezinssituatie gaat God, de vader, de moeder, op zoek naar het verlorene, alhoewel er dan wel op den duur tekenen moeten zijn dat iemand daadwerkelijk is uitverkoren. Calvijn stelde dus ook dat het er niet om ging gered te worden, want dat was je al, of niet, maar het ging erom het te bewijzen dat je gered was, uitverkoren. Het moest tot uitdrukking komen.

3. de uitverkiezing van de rover - Een belangrijk punt. Iemand heeft iets als een Prometheus uit de hemel gestolen, en dan wordt de achtervolging ingezet, en is zo iemand ‘uitverkoren’, omdat hij teveel van de hemel draagt, wat dus niet van zichzelf is, maar gestolen, maar waardoor die persoon belangrijk is voor God, als in een oorlogsstrategie. - Dat is dus een andere reden waarom God heel erg geinteresseerd is in iemand, heel erg onder de indruk is van iemand, terwijl God verder niets met die persoon op heeft, omdat het een rover is, en die wordt dan vanwege deze oorlogsstrategische reden tot de uitverkorenen gerekend.

Wie Calvijn’s werk kent weet dat het belangrijk is, en tegelijkertijd niet geheel onschuldig is. Vandaar ook de noodzaak van exegese op zijn werk. Hoe dan ook is zijn werk een soort reformatorische bijbel van de jaren 1500, en strijden de verschillende

bewegingen en stromen binnen het calvinisme om de betekenis van het tegenstrijdige geheel aan geschriften. In vele opzichten steeg het boven Calvijn zelf uit, vanwege de dichterlijke en prozaïsche eigenschap ervan. Het werk leek op zichzelf te staan en leidde een eigen leven. Nu buigen geleerden zich over het theologische geheimenis ervan.

Calvijn zegt in de Institutie 2:2:7 dat de mens beroofd is van wilsvrijheid en heeft geen vrije keuze meer van goed en kwaad, maar heeft een kwade wil. Het is de gebondenheid van de wil.

In 2:2:1 stelt Calvijn dat nu de mens van zijn rechten ontzegt is en niets vermag tot de beoefening van gerechtigheid kan dit de mens opwekken tot traagheid en tot onverschilligheid, dat hij zich er niet meer om bekommert, en er niets meer mee te maken heeft. Aan de andere kant, als hem nog een kleine reserve wordt toebedeelt, dan zou dat wegnemen van God’s eer, en sluipt vermetel zelfvertrouwen naar binnen. Calvijn is het vervolgens eens met Augustinus die stelde dat de vrije wil door haar verdedigers meer neergeworpen wordt dan bevestigd.

In 2:2:6 stelt hij dat de mens vanuit zijn eigen natuur niets goeds kan willen, ook niet heel zwakjes in de verte. Helemaal niets. Met iets anders neemt Calvijn geen genoegen. Je kan niet uit eigen beweging het goede willen. Het zijn zeer gevaarlijke, robotische uitspraken van Calvijn, waar het eerste boek van de Nederduits gereformeerde dogmatiek ook over handelt, dat zo de persoonlijkheid door Calvijn wordt weggehaald. De mens kan alleen maar zondigen, ook al is dat vrijwillig, maar dat is door Adam gekomen, en sinsdien heeft de mens een zondige natuur, is de mens besmet, en kan het goede niet meer doen en wil het goede niet meer doen, en de enige weg zou dan zijn : de uitverkiezing, door genade, waar de mens geen enkele zeggenschap over heeft. In zijn commentaren en op andere plaatsen wordt daar door Calvijn dan nuances gegeven, maar hij heeft het toch maar gezegd. Er wordt een flinke steek uitgedeeld, en dan later komen de doekjes tegen het bloeden die toch niet meer helpen. Gelukkig dat in het algehele werk van Calvijn het er maar betrekkelijk weinig over gaat, want hij heeft zoveel andere dingen gezegd, dus dit is maar een druppel in de zee, maar het is en blijft gevaarlijk, en daarom moeten we er ook zeer zeker niet voorwerpelijk mee omgaan, maar onderwerpelijk.

Het is maar een druppeltje in zijn leer, maar het ging heersen op aarde. De mens wilde tulip, en maakte zo zichzelf god. Alle landen, families, bedrijven, organisaties, kerken, groepen, scholen, enz. hebben min of meer tulip-achtige systemen. Zo houden ze de markt draaiende. Is dat Calvijn ? Ja en nee, heel weinig eigenlijk. Daarom noemen we ze eerder tulipers en hyper-tulipers. Er zijn ook weer gradaties in. De mens moet nog tot het ware calvinisme komen.

In zijn verklaring van Mattheus 22:37 stelt Calvijn : ‘God veracht de gedwongen diensten van mensen en kiest ervoor om vrij en vrijwillig aanbeden te worden.’ Hebben we dan in principe wel vrije wil om tot God te komen, wat hij veracht in de Institutie, of zijn we dan toch nog indirect poppen van de uitverkiezing zonder vrije wil, omdat God iets geheel buiten onze wil en verdienste iets aan ons heeft gegeven waardoor we hem volgen ? Je zou dan kunnen wijzen op de diepere lagen in de mens, waarvan Calvijn het soms wel en soms niet als veilig acht om over te spreken. Hoe dieper je in de mens gaat, hoe dichter je uiteindelijk toch tot een bepaalde vorm van keuze voor het geestelijke terecht komt. Je zou het kunnen voorstellen dat de diepere lagen in de mens mogelijkerwijs steeds dichter bij een soort goddelijke bron zouden kunnen komen, waar de menselijke lijnen kruizen met de goddelijke lijnen. De tendens die Calvijn heeft is dat hij dit soort vraagstukken ook weer snel af kan kappen vanwege het feit dat het te verborgen en ondoorgrondelijk is en de mens niet ijdel nieuwsgierig mag zijn, iets waar hij veel tegen waarschuwt. Vandaar dat als hij het over een onderwerp als vrije wil of onvrije wil heeft, dan geeft hij het op een bepaald punt op, en gaat over tot andere onderwerpen. Al met al zijn zijn commentaren en de Institutie verschillende werken. De Institutie-ideeën waren er in zijn jonge jaren (1536), en daar is hij nooit echt vanaf gestapt, maar hij heeft het genuanceerd en uitgewerkt in latere versies, de laatste in 1559, vijf jaren voor zijn dood, maar hij stelde erbij dat het gelezen moest worden met zijn commentaren. In zijn commentaren zien we meer het volwassenere en diepere werk van Calvijn, terwijl de Institutie betrekkelijk een veel kleiner werk was en eigenlijk meer iets was van zijn jongere jaren, waar hij dus altijd min of meer gebonden aan is gebleven en het een bepaalde richting probeerde te geven. Ook zijn er nog andere werken van hem die over deze dingen gaan, maar het had niet zo’n grote plaats in zijn commentaren die meer over andere, veel belangrijkere, dingen gingen. De Institutie was meer het monster waartegen hij vocht, en waaraan hij gedurende zijn gehele leven belasting diende te betalen.

CALVIJN EN HET LAODICEAANSE TULIP-MONSTER

In zijn boekje ‘Geen Calvinist’ uit 1912 stelde de Ned. Herv. predikant J.P. van Melle (Kralingen) dat de door hem aanvaardde leer der uitverkiezing alleen gelegen is in de eeuwige ontferming Gods. Hij heeft moeite met Calvijn’s ‘decretem horribile’, de jammerlijke en noodlottige consequentie die Calvijn trok, en die van Melle verwierp. Dat

zijn boekje ‘Geen Calvinist’ heette had alleen daarop betrekking. Hij wees erop dat iedere waarheid die doorgetrokken en op de spits gedreven wordt tot onwaarheid wordt (J.H. Gunning). De vader der leugen verschuilt zich namelijk daarin, en strooit daar meesterlijk zijn zaad. Van Melle wijst dan op de woorden van Calvijn dat het onderzoek van de verkiezing met de roeping van God begint en eindigt. Immers, de verkiezing wordt bekrachtigd door God’s roeping (Institutie 3:24:4).

Wij houden ons vast aan onze catechismus, wat geschreven staat in inzetting 53, 27 en 12 inzetting hierover :

‘Inzetting 53. Over afzondering

Het weinige in ons, het mindere in ons, is geroepen en uitverkoren. Het vele is geroepen, maar alleen het weinige, het minderende, het sobere, zal door de smalle poort kunnen gaan. Alleen het eenzame wat zich heeft afgezonderd van het vele en het vleselijke zal deze poort kunnen vinden. Uiteindelijk zijn alleen de roependen de geroepenen. (Belech 1:36) Het vele is dan wel geroepen, maar alleen het weinige, het mindere, kan deze roep horen en verstaan, en alleen het minderende en het sobere geeft er gehoor aan. En alleen de eeuwige roep kan tot de boezem van de hemel doordringen. (Behemma 20:25)

Inzetting 27. De oproep tot afscheiding

De mens moet zich afscheiden van de zonde, en het halssnoer van de leerregels van het halssnoer ontvangen, als teken van de blijvende besnijdenis, welke de mens in de goddelijke verlamdheid houdt om een eeuwig kind des Heeren te worden (II Duizen 28:11,15,18), om zo in de dienst des Heeren te kunnen staan (II Duizen 28:20). Deze roeping komt vanuit de tent des Heeren (II Duizen 28:24) Zij is er om de Vreze des Heeren volkomen te doen zijn. Vanuit de tent des Heeren geschiedt de geestelijke oorlogsvoering. (II Duizen 28:57) In de afscheiding sterft het ego (Werktuigen 3:7). Dit is een voortdurende en voortgaande afscheiding. Dit is de kern van de reformatie.

Inzetting 12. Over offerdienst en uitverkiezing

De offerdienst was bestemd om leugen en zonde op te offeren. Zo kwamen mensen rein voor God te staan, als ze afrekenden met de zonde-machten. Dit waren geen letterlijke dieren. Het was een geestelijke oorlog. (II Duizen 25:65) De offerdienst ging oorspronkelijk over jezelf offeren aan God door aan jezelf af te sterven, waardoor God je verkiest. De oorspronkelijke uitverkiezing ging dus om iets wat je kon behalen, verdienen, als in een wederzijdse relatie. De uitverkiezing komt van twee kanten. (II Kamba 6:1-2). De verkiezing is dus een oproep tot overgave en zelfopoffering, waarvan de offerdienst een beeld is. De uitverkiezingen van mensen en kerken zijn corrupt, en zo ook hun offerdiensten. Er zijn lagere offerdiensten van het vlees, en hogere offerdiensten die vanuit het hart van God zelf komen. Dat is niet gericht tegen zijn schepping, maar tegen het vleselijke wat die schepping bedreigt en verkeerd voorstelt.’

Er zijn vele verschillende soorten verkiezingen, zowel goeden als slechten. In de Institutie van Calvijn vinden we een paar slechten, en hij geeft zelf toe wat er zo gevaarlijk aan is, wanneer hij zegt dat het de mens traag en onverschillig kan maken. Wij willen dan ook wijzen op de woorden van Karl Barth, want er is door de uitverkiezingsleer van Calvijn een grote pastorale nood ontstaan. Karl Barth stelt in zijn Kirchliche Dogmatik dat God alleen de verworpenen verkiest. Het gaat dus juist tegen alle wereldse en pseudo-religieuze wetten en systemen in, waar ook een boek uit 1798 over ging, ‘De leer der verkiezing en verwerping’. God kiest het verworpene uit. Dit komt overigens bij Calvijn zelf vandaan, want hij sprak erover in zijn verklaring van Mattheus 21:15. God verkiest dat wat voor de wereld veracht is.

Calvijn streed met het katholieke monster, een Laodiceaanse farao, die hem en het volk niet wilden laten gaan, en zo werd Calvijn door dit monster bedreigt en met TULIP gebrandmerkt, met de Institutie. Calvijn had iets uit een Egyptische tempel gestolen wat zich nu ging wreken, en hij moest er een hoge prijs voor betalen.

Calvijn stond oog in oog met een draak. Hij overwon de draak, maar moest er een hoge prijs voor betalen. De slangendraak beet hem met een gif duizenden maal erger dan de beet van een ratelslang.

Genesis 3:15 : En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar zaad; datzelve zal u de kop vermorzelen, en gij zult het de voet vermorzelen.

Het ging niet zonder slag of stoot. De kerk raakte zwaar verwond in dit gevecht. De katholieke orde wilde het volk niet laten gaan. Calvijn werd vervolgd in Frankrijk, en vluchtte naar Basel in Zwitserland in 1535, waar hij in 1536 de Institutie uitgaf. Dit was dus deels het monster zelf nog, het gif wat in Calvijn was gespoten. Nu moest de kerk er nog verder mee afrekenen. En daarom moest de Nederduits gereformeerde dogmatiek ook komen die over deze dingen handelde. Daar zijn nu inmiddels 11 delen van, als opvolger van Barth’s Kirchliche Dogmatik. Ook is het dus de opvolger van Calvijn, omdat Calvijn jong stierf en een heleboel dingen niet meer kon oppennen. De oprichting van de Nederduits gereformeerde dogmatiek is ook een verschrikkelijke strijd geweest.

Wij zijn de Heere dankbaar dat het boek des levens, de nieuwe bijbel, hieraan tegemoet is gekomen, als de witte steen van de overwinnaars. Het is het verborgen manna waar het boek Openbaring over spreekt. Dat is in deze dagen gekomen. Halleluja.

Als we kijken naar de tekst uit Genesis 3:15, waarin de kop van de slang, van de draak, wordt vermorzeld, daar gaat het in het Aramees over de overwinning over het gif, en ook over de overwinning over de wortel ervan.
